

G Ü V E N

Türk Anonim Sigorta Sosyetesı

Ödenmiş sermayesi: 1.000.000 Lira

İhtiyatları : 6.869.385

Herkesin Güven Kaynağıdır

İSTANBUL - GALATA Sümerbank binası

Telefon: 44610

Dergimizin eski ve yeni sayıları

Ankarada Borkalp, Konyada Yeni,

İstanbulda Üçbal, Beyoğlundaki Ha-

şet Kitabevi ve Kitap Sarayı ile Tür-

kiyenin başlıca bayilerinde bulunur.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1950 İKRAMİYE PLANI

6 ÇEKİLİŞ

6 EV 6 DÜKKAN

Ayrıca 120.000 liralık
Çeşitli para ikramiyeleri

35 Tane	1.000 Liralık
35 "	500 "
35 "	250 "
250 "	100 "
500 "	50 "

Çekilişler: 1 Şubat, 21 Nisan «Çocuk Hesap-
ları için», 1 Haziran, 25 Ağustos, 31 Ekim,
29 Aralık tarihlerinde yapılır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

Mart 1950

İÇİNDEKİLER: **////////////////////**

Halk Edebiyatında Muamma	Murat URAZ
Bir Vak'aya Dayanan Bazı Halk Tâbirleri	M. Şakir ÜLKÜTAŞIE
Vahit Lütfi SALCI'nın Ölümü	T. F. A.
Cihanbeyli Folkloru: İnevi Budunbilim ve Ağıtlar ...	İmamoğlu İ. ÖZALP
Bibliyografi: «Yusufelili Huzûri»	İbrahim Zeki BURDURLU
Uludağ ve Türkmen Etnografyası	Ali Rıza YALGIN
Elazığ Müzik ve Edebiyatı	Fikret MEMİŞOĞLU
«Dünya ve Ahret için» ve «Kuraklık Destanı» Konyalı Âşık Mehmet Yakıcı	
Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler	Naci KUM
Zile'de At Hakkında Bir Araştırma	Cahit ÖZTELLİ

Sayı : 8

Kuruş 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

GÜVEN

Türk Anonim Sigorta Şirketleri
Ödenmiş sermayesi: 1.000.000 Lira
İhtiyatları : 6.650.365
Herkesin Güven Kaynağıdır

İSTANBUL - GALATA Sümerbank binası

Telefon: 44610

İsteyişlerin eski ve yeni sayıları
Ankara'da Halka, Konyada Yeni,
İstanbul'da Halk, Beyoğlunda Halk
ve Kitahevi ve Kitap Satıcı ile Tür-
kiyenin başlıca bayilerinde bulunur.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1950 İKRAMIYE PLANI

6 ÇEKİLİŞ

6 EV 6 DÜKKAN

Ayrıca 120.000 liralık
Çeşitli para ikramiyeleri.

66 Yano	1950 İkrâmî
25	500
25	200
25	100
25	50

Çekilişler: 1 Haziran, 21 Haziran, Çocuk Hesap-
ları için, 1 Kasım, 25 Aralık, 31 Haziran,
25 Aralık tarihlerinde yapılır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

Mart 1950

İÇİNDEKİLER:

Halk Edebiyatında Muamma	Murat URAZ
Bir Vak'aya Dayanan Bazı Halk Tâbirleri	M. Sâkir ÜLKÜTAŞI
Vahit Lütfi SALCI'nın Ölümü	T. F. A.
Cihanbeyli Folkloru: İnevi Budunbilim ve Ağıtlar	İ. İmamoglu İ. ÖZALP
Bibliyografi: «Yusufelili Huzûri»	İbrahim Zeki BURDURLU
Uludağ ve Türkmen Etnografyası	Ali Rıza YALGIN
Elâzığ Müzik ve Edebiyatı	Fikret MEMİŞOĞLU
«Dünya ve Ahret için» ve «Kuraklık Destanı» Konyalı Aşk Mehmet Yakıcı	
Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler	Naci KUM
Zile'de At Hakkında Bir Araştırma	Cahit ÖZTELLİ

Sayı : 8

Kuruş 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

SÜMERBANK

Sermayesi: 200.000.000 Türk Lirası

Merkezi: ANKARA

Şubeleri: İSTANBUL, GALATA ve BAHÇEKAPI

Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatı ile ticari mevduatı
en müsait şartlarla kabul eder.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1950 İKRAMİYE PLANI

6 ÇEKİLİŞ

6 EV 6 DÜKKÂN

Ayrıca 120.000 liralık
Çeşitli para ikramiyeleri

35 Tane	1.000 Liralık
35 "	500 "
35 "	250 "
250 "	100 "
500 "	50 "

Çekilişler: 1 Şubat, 21 Nisan • Çocuk Hesap-
ları için, 1 Haziran, 25 Ağustos, 31 Ekim,
29 Aralık tarihlerinde yapılır.

T. C. ZİRAAT BANKASI

VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1950 YILI İKRAMİYELERİ

İSTANBUL ve ANKARA'DA 8 EV
AYRICA: 200.000 LİRA

EV KAZANAN İSTERSE BEDELİNİ ALA-
BİLİR: — ACELE 150 LİRALIK BİR HESAP
AÇTIRINIZ!

HER 150 LİRA İÇİN AYRI BİR KURA
NUMARASI VERİLECEKTİR.

Çekiliş tarihleri: 10 Mart, 15 Mayıs, 30 Haziran,
31 Temmuz, 29 Ağustos, 30 Eylül,
28 Ekim, 30 Aralık

23 Mart 1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN: İHSAN İNÇER

SAYI: 8

MART 1950

SENE: I

Sohbetler:

Halk Edebiyatında Muamma

Yazan: Murat URAZ

Türk edebiyatında muammacılık; divan zümresinde de (1), halk şairleri arasında da ehemmiyet verilen bir nevi idi.

Halk şairlerince muamma düzenlemek veya çözmek büyük bir zekâ ve bilgi eseri sayılır, halk da buna aynı derecede inanır ve yer verirdi.

Bahar ve yaz geldiği zaman, sazı omuzunda uzak ufuklara koşan, mor dağları aşan, bağların ve bahçelerin penbe ve beyaz çiçekleri içine dalarak, soğuk sular başında saz ve şiir âlemleri yasayan, çok defa da sevdiği kız uğrunda karşılaştığı binbir türlü meşakkati kendisine (şeker şerbeti) bilen halk şairleri; kışın da kahvelerde veyahut büyüklerin, hatırlı insanların konaklarındaki büyük sofalarda divan kurarlar, meydan edilirdi; bu meydan edilimelerde, atışmalar, karşılaşmalar olur, sohbetler kurulur, vâsıf hal edilir, ortaya tekerlemeler atılır, hikâyeler anlatılır veyahut muammalar tertip edilirdi.

(1): Divan edebiyatı muammalarından biri Kâsel zerrini gördüm sâkiya meydan tehi Danel aktım başından aldı bir murgu seli

Arab harfleri içinde kâseye benzeyen bir (nun) harfi vardır. Ebeded hesabı bu harfin karşılığı ellidir. Ellinin arabesini (Hamsin)dir. (Mey) den tehi yani (mimi) ile (ya) dan tehi oluncâ noktalı (Hasan) kalıyor. Bu noktalı (h) harfi üzerindeki noktayı bir kuş gelip kapıyor, geriye (Hasan) kalıyor ki, bu da insan ismidir. Muammamın çözüldüğü böyledir.

Hikâye ve muamma toplantılarında birtakım âdetler ve ananeler vardı. Kahvelerde muamma teşhir edildiği gecelerde; sigara ve nargile içilmez, kimse sesli konuşmaz, herkes intizam içinde oturur. Halk şairi tarafından hazırlanmış olan muamma büyük ve uzaktan okunabilecek bir yazı ile kâğıda yazılır ve bir tahtaya yapıştırılır, etrafına da yine o tahtaya bir milimetre kadar kalınlığında balmumu sürülürdü.

Birkaç şair de kahvenin peykesine oturmuş ve yanlarına da kahveye her geleni tanıyan bir adam almış bulunmaktadırlar. Âşiklar nöbetle; kahveye gelenlere, işine ve halk arasındaki derecesine göre (Ağrıma) lar söylerler. Ağrılanan adam da kesesinin ağıtlığına göre, muammamın etrafındaki balmumu sürülmüş tahtaya para yapıştırırdı.

Muammayı kim çözerse paraları o alır ve muammayı tertipleyen âşık da bir taksim çikardı. Şayet bu muamma birkaç gece kahve duvarında asılı kalır, kimse tarafından da çözülememiş olursa, sahibi olan âşik şair, bunun ne olduğunu söyler ve bütün paraları alır.

Kahvelerde söylenmiş ve balmumu sürüldü

tahtaya yapıştırılmış olan bu muammalardan bir tane alalım:

Namaz, namaz, o namaz!
Onu kimse kılanmaz.
Etten mescid, su kible,
Onu kimse bilemez..

Bu muamma gecelere asılmış, şehre destan olmuş, nihayet kimse tarafından çözülemeyince, sahibi bulunan Konyalı Yesari tarafından çözümlenerek paraları ve üstelik de bir çok hediyeleri almıştır.

Bir tarih menkubesine göre Yunus Peygamberi balık yutmuş, o da beş vakit namazını kaybetmiyerek balığın karnamda kılımış. İşte bu muamma bunu ifade etmektedir.

Konaklarda veya kahvelerde âşıklar birbirle karşılığınca; bazen de halk muvacehesinde birbirine muamma söyledilerdi. Bunlara (tutuşmaca) da denirdi. Bir âşık tarafından ileri sürülen muammayı karşısındaki âşık çözmek için ya bir müddet alır ve bu müddet içinde halieder, veyahut söylenince hemen çözmekle

MERAM BAĞLARI

Ruhum yaylalara vurgun ceylandır,
Susadım, ahuyum bir su ver kandır,
Hasretin gönlümde hayli zamandır.

Baktım hayâl hayâl Konya dağları,
Altın asmalıdır Meram bağları..

Ben o yaylalarda gezer tozardım,
Serin gölgelerde destan yazardım.
Zamanı gelince bağlar bozardım,

Unutmam unutmam o şen çağları,
Cennetten bir parça Meram bağları..

Seni çok severdim sevgi yurdum,
Gönlümden geçeni sende bulurdum..
Koynunda hülyalar kurar uyurdum..

Şimdi hasretinle rengim sapsarı,
Seni çok özledim Meram bağları..

Abdullah ERDOĞDU

cevabını vermiş olurdu ki, en makbul bu idi. Olmadığı takdirde (tutuk âşık) sayılırdı.

Bu tarzdeki muammalardan da bir tane alalım:

Âşık Bulduk adındaki halk şairi; kendi çaraktaması olan âşık Mahmud ile karşılaşılıyor. Âşık Bulduk ona şöyle hitap ediyor:

Ol nedir ki, ustalardan ustadır.
Ol nedir ki, hastalardan hastadır.
Ol nedir ki, bağırsağı destedir
Âşık çocuk muammamı bil benim!

Âşık Mahmud hemen şu cevabı veriyor:

O böcüdür ustalardan ustadır,
O böcü ki hastalardan hastadır.
Hem de onun bağırsağı destedir.
Ustam ben bilirim sen öğren de gel!!

Bu muammamın ifadesi (ipek böceği) dir. Âşık Bulduk bu tutmacası ile çaragını bağlamak istemiş ise de muvaffak olamamıştır.

Divanlarda söylenmiş muammalardan bir tane daha:

Ol nedir ki boyalıbdur boyaksız?
(Zağlıranlı)

Ol nedir ki gider elsiz ayaksız?
(Ölü)

Ol nedir ki doğar elsiz ayaksız
Kırk gün sonra bakarsın ki eli var.
(Kurbanbağ)

Halk arasında; bilmece, tutmaca denilen ve her biri bir eşyayı veya hâli gösteren manzum ve mensur birtakım muammalar vardır ki; bunları tertipleyenler meçhuldür. Halkın be-dil zekâsı mahsulü olarak yaşar, toplantılarda, eğlencelerde ağızdan ağıza devreder gider.

Bunlardan da birkaç misal:

Üstünü çorap yaptım
İçini kebab yaptım.
Kestim seni de bir gün
Büyük bir savap yaptım.
(Kurbanlık koyun)

Merdivenin yarısına
Baktım ayın sarısına
Kuşlarda ben bir kuş gördüm
Meme verir yavrusuna

(Yarasa)

Derlemeler:

Bir Vak'aya Veya Fıkraya Dayanan Bazı Halk Tâbirleri

— 4 —

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

BENİM DE ADIM YAKUP AMA, O KADAR UZUN DEĞİL — Eskilerin istilâhperdaz dedikleri, yani Osmanlıca ağdalı, anlaşılmaz kelimelerle ve bunların teevdine riayet suretille konuşanlar hakkında, biraz da alay mahiyetinde, kullanılan bu tâbir, şöyle bir fıkra ile izah olunur:

Bir ramazan günü, bir köy odasına, gözleri sürmeği, sakah hacı yağlı bir cer mollası gelmiş. Keadine hususî bir tavır, sesine de tuhaf bir eda verip, ayları çatlatarak, harflerin mahreçlerini belirterek, cennetten, cehennemden bahsetmeğe başlamış. Köyün muhtarları, cer mollasının bu ukalâlığından sıkılmış; lâfı değiştirmek için:

— Fakı! demiş. Sena kim derler?
Softa, bunu yine kendini göstermek için bir fırsat bilerek:

— Dâinize, monla Ya'kuub derler, cevabını vermiş. Sonra, bir kaç kilo fazla bulgur koparmak hevesiyle, muhtara dönerek:

— Ya senin adın nedir?
Diye sormuş. Muhtar, Anadolu köylüsüne has zekânın altında saklı bir safiyetle:

— Fakı! benim de adım Yakub ama, seninki kadar uzun değil! cevabını vermiştir.

BİZE DE Mİ LO LO LO — Bile bile kandırmak, sahtekârlık yapmak anlamını ifade eden bu halk tâbiri de şöyle bir fıkraya istinad ettirilir:

Ah bu yurdlar bu yurdlar
Yusufu ylyen kurtlar
Tırnağından su iğler
Tepesinden yumurtlar

(Buğday)

Adedleri binleri aşan bu nevi muammalar da tertip ve karakter itibarıyla ayrıca bir inceleme konusu halindedir.

Murad URAZ

Adamın birini küfür ettiğinden dolayı mahkemeye götürmüşler. Herif bu işten nasıl sıyrılacağını düşünüp dururken, işkûzarlardan biri yanına sokularak:

— Sen, demiş. Mahkemeye gittiğin zaman lâf söyleme. Bir şey sorarlarsa sadece «Lo, Lo, Lo!» de. O zaman senin dilsiz olduğuna hükmederler. Şahit olarak da beni getirirsin; yakayı kurtarırım.. Fakat, bunun için bir sarı İmam alırım hal..

Suçlu herif mahkemeye girmiş; hakim ne sorsa: «Lo, Lo, Lo!» diye cevap vermiş. Neticede beraat etmiş. Mahkemece çıkınca, suçluya bu kurnazlığı öğreten ayak kavafı yanına sokulacak:

— Sökül bakalım İrayı, demiş. Herifin, yine dilsiz rolüne devam ederek, kendine cevap veya para yerine mütemadiyen:

— Lo, Lo, Lo!
Dediğini görünce:

— Ulan be!, bize de mi Lo, Lo, Lo! demiş.

BALTAYI ASMAK VEYA BALTA OLMAK — Musallat olmak, haraca kesmek; pay almak, teberleş olmak gibi mânaları ifade eden bu halk tâbirinin menşei hakkında şu tarihî fıkra zikredilir:

Vaktile yeniçeriler, temeli yükselen yeni yapılar ile İstanbul İmamına gelen gemilere nişan tahtası adını verdikleri birer tahta asmak suretille yapı ve gemi sahiplerinden zorbalıkla para koparırlardı.

Yeniçeriler, zorbalığı ele aldıkları son zamanlarda, bütün esnafı haraca kestikleri sırada türlü vesilelerle istifade teminine koyulmuşlardı. İşte bu arada yeni yapılan binaların sahiplerinden ve kullandıkları ameleden kendileri için birer hisse almak da o vesilelerden biri idi. Bu zorbalar, hükümete aid yapılara varıncaya kadar her nerede bir bina yapılmışa başlandığını haber alırlarsa dülgör, nakkâş,

svacı vesair amele için birer nişan tahtası götürerek ebnîye mahalline asarlardı. Bu nişan, bina sahibinin istediği gibi amele kullanamıyacağına bir alâmet olduğu gibi, şu suretle amelenin yevmiyelerinden de birer pay alınacağına vesile idi. Haraç verilince balta kaldırılır ve inşaata devam olunurdu.

İstanbul'a mal getiren gemilere gelince: Bunlar da limana dahil olınca ya kalyoncular, yahut yeniçeriler geminin baş tarafına bir balta asar, bu suretle ticaretin bir kısmına hissedar olduklarını anlatırlardı. Onlar da haracı verirler, mallarını serbestçe satarlardı. Gerek binalara ve gerek gemilere balta asıp zorbalıkla para koparmak, haraç almak yeniçerilerin ortadan kaldırılmasına kadar sürmüş, onlarla birlikte tarihe karışmıştır.

KARA EŞEK TE KARAOSMAN OĞLUNUN OLSUN — Zengin bir adamın servetine ta'riz yollu söylenen bu tâbir, şöyle bir fıkraya istinad ettirilir:

Vakfile köylünün biri, Saruhan (Manisa) ve havalisinde kuvvetli bir derebeyi hayatı süren meşhur Karaosman oğlunun hükmünü yürüttüğü bir kasabaya gelmiş. Eşegine yüklediği öteberiyi satmak için çarşıda, pazarda dolaşırken kocaman bir cami görmüş, yanındakilerden birine!

— Hemşehri!, bu cami ne camiidir? diye sormuş. O da:

— Buna Karaosman oğlu camii derler!, demiş. Biraz ileriyeye gitmiş, bu sefer karşısına bir hamam çıkmış. Yine sormuş:

— Bu hamam ne hamamıdır?

— Karaosman oğlu hamamıdır, demişler.

YAZI AİLEMİZİN ACI BİR KAYIBI

Değerli folklorcu, Vahit Lutfi SALCI'nın, 7-2-1950 tarihinde kırklarelinde vefat ettiğini derin bir acı ile öğrendik. Merhum, folklor vâdisinde eşsiz bir varlık idi.

Gelecek sayımızda M. Halit Bayrımın, Vahit Lutfi SALCI hakkında yazdığı bir tanıtma yazısını neşre edeceğiz.

Allah rahmet eylesin.

Köylü biraz daha gitmiş, bakmış ki oymalı taşlı, koskoca yalıklı, külesinden gürlü gürlü su akan bir çeşme. Bu çeşmede hem eşegini sulamış, hem de kendisi koca saplı, yayvan bakır tastan yanık bağrını döge döge bir su içmiş, hamdetmiş. Yanındakine sormuş:

— Şu çeşme sahibine bir fâtıha okuyacağım; çeşme kimin hayratıdır?

— Karaosman oğlu'nun!

Köylü biraz daha dolaşmış, koca bir konak görmüş. Kapısının önünde develer, katırlar; içeride bir sürü kapı halkı. Köylü:

— Yahu! bu konak da kimin? der demez:

— Karaosman oğlu'nun!, cevabını almış.

Köylü fena halde sinirlenmiş, bari hanâ gideyim biraz dinleneyim, demiş. Çarşının göbeğindeki hana giderken yine birine sormuş:

— Bu han kimin mahdır? Karşısındaki:

— Bu da Karaosman oğlu'nun!

Der demez, köylü hemen eşeginin kıçına kuvvetli bir tekme vurarak handan içeriye sürmüştü:

— Galan bu kara eşek de Karaosman oğlunun olsun!, demiş.

ÖP BABANIN ELİNİ — Açıkgozlülükte daha üstün olduğunu göstermek, karşısındakine muvaffakiyetini tasdik ettirmek maksadile söylenen bu tâbir, şu fıkrâ ile izah edilmektedir:

Adamın biri, cariye almak ve bunu istifraş etmek âdeti hüküm sürdüğü devirlerde ikide bir, Fatihteki meşhur esir pazarına gider, gayet güzel bir cariye alır ve kendine karı yaptıktan sonra oğlunu çağırır, cariyeyle göstererek:

— Öp annenin elini, demiş.

Çocuk, babasının ölmüş annesinin hatırasına sık sık yaptığı bu insafsızca tecavüzdün müteessir olarak intikam almağı düşünmüştü.

Bir gün, yine eve esir pazarından satın alınıp, bir cariye getirildiğini haber almış. Hemen koşmuş. Babası gelmeden cariyeyle tesahip etmiş. Pinpon zampara vival ümidle koş koş eve gelmiş. Cariyenin olduğu odaya girmiş, bakmış ki oğlu da orada...

— Bu ne?

Demeye vakit kalmadan oğlu hemen fırlayıp kıza dönmüş ve:

— Öp babanın elini, demiş.

(Devam edecek)

M. Şakir ÜLKÜTAŞIN

Budunbilim, Ağıtlar

Yazan: İMAMOĞLU İsmet

Folklor yerine öztürkçe olarak 'tüzbilim' demeyi öneriyorum (tercih ediyorum).

Cihanbeyli sınırları içinde yerleşenler, budunbilimsel (etnolojik) bakımdan oldukça karışıklık, çeşitlilik gösterirler. İnsuyu, Taspınar köyleri ile Konya yönündeki Zivarcık Bucağına bağlı köylerin kuruluşları çok eski olmalıdır. Sayısı epey kabarık olan köylerde konuşan köyler, 150 - 200 yıl önce doğudan gelen obaların yavaş yavaş yerleşmeleriyle kurulmuşlardır. Göçebelik geleneginin yanında, bu bölgede kereste yokluğunun yapımı güçleştirilmesi de yerleşmeyi geciktiren bir etmen olmuş olabilir. Kimi köylerde, yaylada, harmanda kil çadır bulunması bu görüşü doğrular. Başta Böğürdelik olmak üzere, Akın, Kırkkuyu, Şeker köyleri kuzey türklerinde 1910 yılı sıralarında kurulmuştur. Bu türkler, Sibiryada, Omsk ve Tomsk kentleri arasında bulunan Yanluğul (Yeni ağıl) dan gelmişlerdir. Başkuyu, Karabıyık, Çeşmelizebir, Kuyuluzebir köylerini yaklaşığın 30 yıl öncesi Adana dolaylarından getirilip yerleştirilen yörük obaları kurmuşlardır. Sevinç köyünü yine yörükler 1926 yılında kurmuşlardır.

Cihanbeylinin özeği (merkezi) İnevine gelince, aşığıya alınan ağıtlarda, Çukurova türkülerinden, Karacaoğlan koşmalarından parçalar bulunması ve başka öğeler, İnevililerin de çok eskiden Adana çevresinden geldiklerini belirtiyor. Nitekim Adanalıların şaşma ünlemlerinden (Abov) burada (Baa!) biçiminde (Tama!) da olduğu gibi kullanılır. Sırası dışı olduğu için, şaşma ünlemlerinin Anadolu'da yer yer nite değiştiğini anmak isterim: Bozkır'da (Eleç!, Eleç!), Bozkır köylerinde (Ülül, Ülül!), Beyşehirde Seydişehirde (Vilil), Muğlada -C. Beğence'ye göre (Ebih!).

AĞITLAR

İnevinde ağıtlar apayrı bir özelliktedir. Bu yüzden ilk olarak bunları incelemek konusu olarak seçtik.

Ölü evine yakınları, komşuları ağıda giderler. Ölü evinden birisi, gelen bir yakının boyuna sarılır, sarsıla sarsıla ağlar; böylece öteki de acıya batar, saya saya o da başlar ağlamağa. Ardı ardına birini kor, öbürünün boyuna sarılır acısını dökmeye; ağıya ağıya hitiş

çıklar. Ağlaşılan ellerini başlarına çaldıklarında tutam tutam yollarlar saçlarını. Bir de ölü'nün giyimlerinden birini alır eline birisi, onu sallıya sallıya ağıt söyler o da. Güzel ağıt yakanların özelleğin getirtilip söylettirildiği de olur.

Örneklere göre gelecek üzere, türkülerden ağıt için faydalanılmıştır. Bunun (kulac kollar), (coynak omuzlu), (küşek gözlü) gibi özel övgüler görülüyor. En özgün (orijinal) deyim (Babamın oğlu) ünlemidir. Biz bunun salt bir edebî sanat olarak kullanıldığını sanmıyoruz. Bu dolayısıyla anlaşıyor, baba ocağının kutsallığını belirtmiş olabileceği gibi, bir hismlük ilgisini göstermesi bakımından toplumbilimsel önemle ele alınmalıdır. Ağıtlar içinde kimi manzum parçalar bulunması, bunların ilkte baştan aşağı manzum olduğunu gösterir. Güçlü usta ağıtçıların ülenmesi, düz söyleyişe gölümüş olabilir. Ağıtlar ölen kişinin ismini, özelliklerini belirtmektedir. Elimizdeki Ağıtlar, İnevi Alime Bacı'dan derlenmiştir.

Alime Bacımın kocası Ahmet Çavuş için, görüncesi Sümbül söylemiştir:

Nerde olur meskeniniz iliniz, uğrama mı dost köyüne yolunuz, gine kodun gittin bizi yalnız! Babamın oğlu, babamın oğlu!

Yakın m'ola bizim il'e Adana, bir mektup yollayım ora gidene, boyu benzer benim evin fidana, babamın oğlu, babamın oğlu!

Kara kâkül tutam tutam, utan kara yerler utan, kara yere vatan tutan, kıran artığı kardeşim, babamın oğlu, babamın oğlu!

Yekin kara mayam yekin, turnaların ayı söyün, sükün etti turnalar da, babamın oğlu neredekin? Oynak omuzlu Ahmedim, pehlivan pençeli Ahmedim! İnevinin bir yanı kardeşim! İnevinin eşraftı kardeşim! babamın oğlu, babamın oğlu!

Koğa koğa indirdiler yazıya, tut itiler al kınalı taziye, canı başı kaygısından benim kardeş bakamamış kuzuya! Kökeni körpe kuzulu kardeşim! Yazısı devre yazısı kardeşim! babamın oğlu, babamın oğlu!

Odasına vardım odası ıssız, güğümüne vardım güğümü süsüz, yavrularına vardım yavrularını öksüz! Kökeni körpe kuzulu kardeş! Babamın oğlu, babamın oğlu!

"Yusuf eli" li Huzûri,

Yazan: İbrahim Z. BURDURLU

Halk edebiyatı ve folklor dergileriyle, edebiyat yazılarına yer veren dergilerde bu şairin hayatı ve şiirleri hakkında bazı yazılar çıkmış bulunmaktadır. Bunların hepsini içine alan ve Huzûri'nin hece şiirlerini bir araya toplayan bir eser de elimizdedir. Burdur Ortaokul müdürlüğü Hikmet Dizdaroğlu'nun Halkveçeri bürosu yayınları arasında çıkan bu tetkik eseri, bize, Huzûri'yi net bir karşılaştırma ile tanıttiriyor. Türkiye'nin sanat ve edebiyat dergilerinin çoğunda Tanzimat edebiyatından bugünkü edebiyatımıza kadar geçen edebî olayların ve yayınlanan eserlerin üzerinde titizlikle tenkit çalışmaları yapan Dizdaroğlu, bu çeşit yazılarıyla tanınmış bir yazarımızdır.

Sana gelen bana gelse nolurdu? Senin yerine benim ölse nolurdu, benim yavruların öksüz kalmasa nolurdu? Sana ölmüş diyeceklerine Şühûl ölmüş deselerdi ya! Babamın oğlu, babamın oğlu!

Açın bakın sandığına nesi var, katı açılmadık türlü ılbası var, babamın oğlu, babamın oğlu! Eli çenteli babamın oğlu, Boğazi çifte börtülü babamın oğlu!

Arkam kaleim kardaşım, koyu gölgem kardaşım! Senin edeceğin bu müyüdü kardaşım? Çardağına kurban olduğum Ahmet! Davarın dölleyor mu, Ahmet! Evi göçmüş böyleli yok, Ahmet!

Kökemil körpe kuzulu kardaşım! Arkası çifte gelişim kardaşım! İki bölük yavrulu Ahmedim. Korkarım evini dağıttım, korkarım düzenin bözülür kardaşım! Korkarım yavrularının eline eller ekmecek düreir; korkarım eller itire devreder kardaşım! Kurbanlar olayım otur babamın evinde, Allime kardaşım!

Babamın oğlu, babamın oğlu! Şimdi Ahmet ölmüş diyeceklerine, Şühûl ölmüş deseler holürdü? Babamın oğlu! Kefinime giren Ahmedim! Kabirime giren Ahmedim! Tokadun çavuşu kardaşım! Arkası al gelişim kardaşım! Kardaş, kardaş, yalnız kardaş!

Kardaş, ölü bahar kardaş! Koyunlar kuzusuna gelirken babamın oğlu; inekler tanasına gelirken babamın oğlu! Göçünü ayıran kardaş! Uyan, babamın oğlu, uyan, babamın oğlu!

Derin kazım mezarını, bol olsun! Ahmet öl-

Halk edebiyatı üzerinde yaptığı tetkiklerin birincisi olan bu eserde ihmal edilmiş bir yön bulmak mümkün değildir. Eser şu başlıklarla tamamlanmış. Huzûri hakkında bibliyografya, Hayatı, Eserleri, Huzûri'de temler, Edebî şahsiyeti, bundan sonra hece ile yazılmış şiirleri (Destanlar, koşmalar, semailer).

Halk edebiyatımız ve Folklorumuz için böylesi tetkiklerin lüzumu hissedilmiştir. Böylesi diyoruz. Öyle eserlerle karşılaşıyoruz ki malzeme vardır, tasnif yoktur; malzeme vardır, tetkik yoktur; tetkik vardır, malzeme yanlış veya karşılaştırma yapılmadan alınmıştır; Eserin bibliyografik tetkiki yapılmıştır veya eser üzerinde esaslı bir tetkikin çalışması gö-

müş, yavruları sağ olsun!

Alime Bacı kocası için söylemiştir:

Bugün gülerden pazardır pazar, açma yorganını yareler azar, duyarsa yavrular ağlaşır cozar! Ağam, ağam, uyan ağam!

Göğel ördek gibi gölde yüzerim, aveli ceran gibi çölde gezerim, ceran iken ceran ağlar çöllerde, hayvan iken ceran ağlar dağlarda! Ağam, ağam! Evdeşim ağam, söyleşim ağam!

Kürkçüler kürküm boyar, terziler yakasın oyar, uyan ağam uyan, belki yavrular duyar! Ağam, ağam, uyan ağam!

Develikte develerin bozular, merhem olmaz yarelerin sızılar, boynu bükük kalır duvar dibinde, anasız büyüyen emlik kuzular, babaşız büyüyen körpe kuzular! Ağam, ağam, evdeşim ağam, söyleşim ağam!

Eğimli yükselikli oturan beğler, sert söyleyip eksikliğini yitiren beğler, Hani bizim çobanımızı tutanlar? Hani bizim seçilmişimiz yapanlar? Seçilmiş eller yapıyor ağam! Davarım eller sayıyor ağam!

Atına binip te haylamayım mı, gelenden gecedenden soylamayım mı, beğim ölmüş, ağam ölmüş ağlamayım mı, yığılı Ahmet ölmüş ağlamayım mı? Uyan ağam, uyan, ağlamayım mı? Evdeşim ağam, söyleşim ağam!

Gelecek yazımda ağıt örnekleri vermeye devam edeceğim.

İMAMOĞLU İsmet

rühnez. Evet, malzeme herkesin faydasına sunulabilir ama malzemeyi kullanışlı bir duruma sokmak da bir hünerdir.

Hikmet Dizdaroğlu'nun Huzûri adlı eseri tam bir şekilde hazırlanmış bir eserdir. Şairin hece ölçüsüyle yazdığı şiirler, bir tetkik metodunun aydınlığıyla sıralanmış, ayrıca bu şiirler hakkında bir tetkik yapılmıştır. Dizdaroğlu, kitabının önsözünde şöyle söylüyor: «Okuyucularımıza sunduğumuz bu kitap, uzun bir çalışma devresinin mahsulüdür. Karşılaştığımız güçlük, bilhassa şiirlerin elde edilmesinde oldu. Verimli bir şair olan Huzûri'nin eserlerini tam olarak vermek, hayli çalışmaya ve emeğe bağlı idi. Hem hece, hem de aruz vezni ile söylenmiş ve yekünü kabarık olan şiirlerini toplamak kolay değildi. Denilebilir ki pek az şair bu kadar çok eser vermiştir.» (Sa: 5)

Oniki maddeye varan Huzûri bibliyografyasından sonra şairin hayatına geçiliyor. Eserlerin tümü yazıldıktan sonra faydalı ve esaslı bir konuya geliniyor; Huzûri'de temler. Elde edilmiş bulunan malzemenin üzerinde yapılmış olan bu çalışma şairi bize edebî cephesiyle ve içiyle tanıttiriyor. Bir şairin şiirlerine eğilmek mısraların içinden sanatına gitmek büyük bir hünerdir. Şairin hangi duygu ve hayallerle ar-

kadaş olduğu, hangi olay ve hayat savaşlarıyla etkilendiğini bilmek bizim için çok faydalıdır. Bu, temler bölümünde şairin şiirlerinde görülen temler ele alınmış örneklerle temlerin açıklanması yapılmıştır. Bu arada: Yurt ve Millet, din, aşk, tabiat ve gurbet, hayat temleri belirtilmiştir. Bütün halk şairlerinde ve diğer şairlerde bulunan bu temler Huzûri'de başka bir çeşnidir. Yani şairin ruh dünyası ve düşünce âlemi bu temleri kendi malzemeleriyle işlemiştir. Burada da şairin iki çeşit hayat görüşü meydana çıkarıyor: 1 — Müsbet ve dinamik hayat görüşü; 2 — Oportunist ve fatalist hayat görüşü. Bu hayat görüşleriyle meydana çıkan şiirlere, bu tetkikin ışığı altında daha iyi varabiliyoruz. Örneklerle açıklanan bu görüşler hakkında H. Dizdaroğlu şöyle söylüyor: «Onun asıl hayat görüşü müsbet, dinamik ve yapıcıdır. Hayatı, insanları ve yaşamayı sever. Hayat iradesi ve yaşamak iştihası vardır. İnsanlığın hakikat, adalet, doğruluk sayesinde ilerleyeceğine ve yükseleceğine inanır. Bilgi edinmemizi, çalışmamızı ve birbirimize iyilik yapmamızı tavsiye eder. Bu, yapıcı, aktif görüşüdür.»

Huzûri'nin passif düşüncesi, onun kötümser olduğundan değil, cemiyetteki bozuklukları, aksaklıkları ve noksanları gördüğünden ve cemiyeti bu fenalıklardan kurtulmuş görmek istediğinden. Binaenaleyh bu tarafla ve yapıcı bir gaye takibetmiş demektir.» (Sa: 35)

Bu tetkikten sonra şairin edebî şahsiyeti hazırlanmış oluyor. Kitabın beşinci bölümünü bu konu teşkil ediyor. Burada da genel olarak şairin edebî şahsiyeti üzerinde duruluyor; şiirler, konuları ve dış şekilleri bakımından bir tasnife tabi tutuluyor; Güzellemeler, sevgiliden şikâyet, hayattan ve kara bahattan memnun olmayış, insanların riyakârlıkları; safiyâne ve kalenderâne mahiyette parçalar; ahlakî ve didaktik manzumeler; mütevekkil ve kadere görüşü aksettiren şiirler; Gurbet acısı ve tabiat sevgisi; olayların ihlam ettiği çeşitli parçalar. Bu bölüm de örneklerle süslü ve her küçük bölümde bir sonuç var.

Kitabın bu şekilde giden sırasında da görüldüğü gibi Huzûri, Edebiyat ölçülerine göre ve yazarının emeği büyüklüğünde bir tetkike tâbi olmuştur. Yani malzeme işlenmiş. Edebiyatın rafına her zaman istifade edilebilecek şekilde yerleşmiştir. Bu, elbette başarılı bir sonuçtur.

Yukarıda bir özeti vermeye çalıştığımız tetkik şiirleri gösteriyor ki Huzûri çok yazar, kendi yazış özelliği ölçüsünde diğer halk şairlerinden ayrılan, kültür alanında az-çok tahsil bulunan bir şairdir. Daha çok hayatın gerçeklerini gözlemleme ve tabii bir mizahla insanları kendilerine güldürmede gösterdiği hüner övülebilir. Bu yolda yazılan bir konuşmasını okuyalım:

Ara yılmış yahu mezhep karışmış

Ağ ile karayı kim ular, seçer?

Diyen yok çiçe eğil, bışmişe bışmiş

Bir takım terziler ölçmezden biçer.

Halkı sarmış hamakatin yarası

İçinaptır bu illetin çaresi

Her kişin var ise elde parası

Bir elmek yerine iki su içer

HUZURİ gel yeter eyleme keder

Baş gelir her ne ise mukadder

Aklı olan hesap edene kadar

Deli olan yahu köprüyü geçer. (Sa 145).

Halk edebiyatımızın kazandığı Huzûri adlı bu kitap, ilerde tetkikler yapacak Edebiyatçılar için büyük bir kaynak olacaktır. Bu eserden dolayı H. Dizdaroğlu'nu kutlarız.

Türkmen Etnoğrafyası [1]

Yazan: Ali Rıza YALGIN

Türkmenleri iyice tanımak lâzımdır. Fakat ben bu (Etnoğrafya) etüdlerimde Türkmenlerden bahsetmek lüzumunu his etmiyorum. Çünkü, Türkmenleri tanıtan bir çok yazılar, kitaplar vardır. Bunun için de «Anadoluda Hıristiyan Türkler» kitabı ile Türkyurdu mecmuasında Hilmi Zıyanın Türkmenlere ait yazılarını, bilhassa Ziya Gökalp'in neşriyatını gözden geçirmek kâfidir sanırım. (2)

Mevzuumuz Uludağda yaşayan Türkmen etnoğrafyasıdır.

Yirmi sekiz sene içinde üç defa bu dağın Simav, Kütahya, Mustafa Kemal Paşa, İnegöl ve Orhaneli hudutları arasında yaptığım seyahatlerde aldığım notlar pek çoktur. Bu notlarımın hepsini neşrecek sahalarımız da yoktur. Maalesef, Behçet Kemâl Çağlar'ın dediği gibi bir «Anadolu Enstitüsü» kurulmaz ise bunların hepsi bizimle beraber mezara gömülecektir. (3)

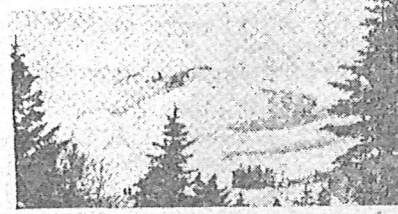
Bugün hemen tamamen yerleşmiş, yurt ve köy sahibi olmuş, Uludağ Türkmenlerinin bütün köyleri, Oğuz boylarından ayrılmış obacıklardan ibarettir.

Bunların bir kısmının «ÜÇOKLU» bir kısmının da «BOZOKLU» olduklarını ilk

(1) 1941 yılında Bursada çıkan «Açıkses» gazetesinde bu başlıkla bir seri yazılarım çıkmıştır.

(2) Türk yurdu mecmuası cilt I. No. 5. 1341 Rumi.

(3) Vatandaş gazetesi: (17 Ocak 1950) sahife iki «Bursadan notlar» yazısını okuyunuz.

Uludağdan bir görüntü

görüşte-birbirlerini sevmediklerinden enlarsınız. Bu hal Çukurovada dahi Çapanoğlu, Kozanoğlu, Tecirli ve Ceritli l rde de olduğu gibi daima birbirlerini çekemez vaziyettedirler. Meselâ bir Ceritli yanında Tecirlilerden bahsederseniz Ceritli kaşlarını çatarak, «Tecirliye at ver binetini de bile gönder» der. Uludağda da Bayındırdı oymağı için yine böyle sitemler yağdırılmaktadır. E i iki büyük Türk boyunun eskidenberi bu köfü kalıntısı halâ sürüp gitmekte olduğunu gözden kaçırmayacak kadar açıktır.

Halk, Uludağ Üçoklarına «Kızıl keçili» Bozoklularına ise «Kara keçili» adını vermiştir. Bu iki büyük Türk boyu obalarının biri birinden ayrıtları yaşayış ve giyimlerinden ziyade kullandıkları basit çalışma konularından bile anlaşılabilir.

Uludağın (Orhaneli) Karakeçili köylerinden Çeki yurdunda gördüğüm ve seve seve konuştuğum yüz, yüz on yaşlarında Karakeçili oymağından Havana, Karakeçililerle Kızılkeçililerin ayrılıklarını şunlarla oraya koymaktadır:

a) Kızılkeçililerin evleri (çadrları)

«alaçık» bizim evlerimiz «karaçadır» olur.

b) Kızılkeçililer ip bükümü için «kirmen» biz «iğ» kullanırız.

c) Kızılkeçililer deve güderler, biz deveyi eve sokmayız bile. Kısarak, at, katır kullanırız.

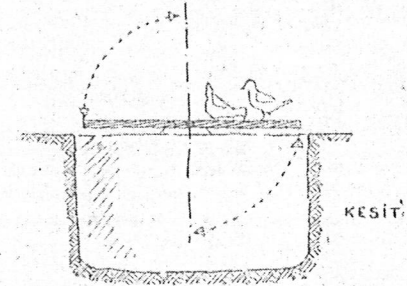
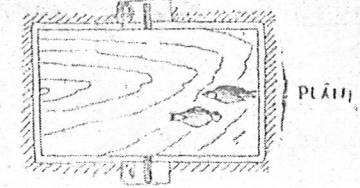
Orhaneli Pınar köyünde Köçek Süleymanın odasında rastladığım, hâlâ yerleşmemiş bulunan Kızılkeçili oymağından duvarcı Mustafa dayı, aynı şeyleri kabul ettikten sonra «Bizim hem atımız, âla kısaraklarımız olduğu gibi deveyi de hiç bırakmayız» dedi.

Bu örnekler gözönüne alınırsa Kızılkeçililerin «Kayı» oldukları anlaşılır. Bunu Havana'nın söylediği şu cümle de teyit eder. «Biz Hünkâr elliyiz, halbuki Karakeçililer Oba ellidirler». Bu tâbirler, saraya bağlı; Millete bağlı iki kısım halkın ötedenberi (Ayam, Havas) gibi içimizde ve Türkmenler arasında asırlarca yaşamış olduğunu ortaya atmıştır. Buhal Osmanlılarda Saray muhafızı hassa alayının Karakeçililerden devşirilmesinden de malumdur. Son günlerde sarayda bunların çoğu Söğüt ve Bilecik civarından toplandığı için bu askerlere «Ertuğrul alayı» adı verilmişti.

Bu yazılarımda yalnız (Uludağ) etnoğrafyasının küçük birer örneğini vermeye iktifa edeceğim.

Bu örneklerim: Uludağ halkı arasında maddi ve manevi: (Avcılık, hayvancılık beslenmeler, yerleşmeler, ısı ve ışık, halk çalışmaları, sanat ve zanaat, giyim ve süs, ev eşyaları, çocuk yaşayışı, taşınlar, toplu yaşayış, eğlenceler, tabiat ve halk hastalık şifa ve ölüm*) adetleri-

(*) Uludağ'ın manevi Etnoğrafya (Folklor) konuları ayrı bir seri halinde sunulacaktır.

Çukurkut (4)

nin birer örneğinden ibaret olacaktır.

1 — ULUDAĞDA AVCILIK:

Uludağda artık halk avcılığı modern bir hâl almıştır. Yalnız av fıkraları, av geleneklerinin bazıları halâ yaşamaktadır. Maddî çocuk avları arasında Orhanelinin Demirci köyünde gördüğüm enteresan bir av âleti vardır. Bu âlete çocuklar «Çukurkut» (4) derler. Âlet şöyle hazırlanır: Bir pınar kenarına, fundalıklar arasına bir çukur kazılır. Bu çukur muntazam bir küp haline konur. Bundan sonra çocuklar evvelece hazırladıkları ve kuyunun içinde serbestçe dönebilecek olan bir tahtanın iki tarafındaki kenarlarına tahtanın muvazî olmasını temin eden iki çivi çakarlar. Kuyunun sağ ve sol taraflarına birer odun veya taş korlar, çiviler taşların ve-

(4) Kut: Macarea yine kuyu demektir. (Bilim kutu aynı köktendir).

Elazığ Müzik ve Edebiyatı

- 2 -

Yazan: Fikret MEMİŞOĞLU

Harput edebiyatı:

Harput edebiyatında zikre sayan iki zümre vardır.

Birinci zümre, divan edebiyatının tesiri altında yetişen Hoca Rahmi, Hacı Hayri, Hacı Hamdi, Hazmi, Müftü Fakı, Reşad gibi, başlı başına şahsiyet sahibi olanların teşkil ettikleri zümredir.

İkincisi ise: İri Güllü, Hanife, Hayriye ve sair gibi ismini öğrendiğimiz şahsiyetlerle, ismini saklayarak anonim edebiyatına mal olmuş şimşaların teşkil ettiği zümredir.

Birinci zümre hakkında, burada izahat vermeğe lüzum görmüyoruz. Ancak bu zümrede adı geçen şairlerin, eserleri inceleneseek olursa halk edebiyatı ile divan edebiyatını barıştıracak bir şair lisansı ve heyecanı ile terennüm ettikleri görülür.

Çeribaşızâde Ali Efendinin:

Yine bir şühürün yazmayı neyrestelenmiş
Aldı aklın hele, bilmemi ne yaman bestelemiş
Matla ile başlayan gazeli, buna bariz bir
misaldir.

İkinci zümrenin şiir diline dikkat edilecek olursa, diğer illerin halk şiirinden ayrı ve üs-

ya odunların üstüne gelir. Şimdi tahtanın ne tarafına dokunursanız, derhal o tarafa açılır. Çukurkut, artık bir saat gibi işlemeğe başlar. Tahtanın üzerine ve kuyunun etrafına saman ve birkaç buğday serpilir. Çocuklar önceden hazırladıkları evsinlerine (siperlerine) çekilirler ve avlarını beklerler. Keklikler gelir, tavuk gibi samanlar arasında eşinirlerken kazara tahtanın bir ucuna bakarlarsa, derhal kapak açılır ve keklik kuyunun içine yuvarlanır; tahta yine kuyuyu kapar. Çocuklar koşar ellerinde ki bir kiliim veya çuvalı üstüne atarlar, kollarını kuyuya sokarak kekliği tutup, evsinlerindeki kafesin içine korlar. Bu av, çocuklar arasında, büyük zevk ve neş'eler yaratır.

All Rıza YALGIN

tün bir fark görülür. Gayet kuvvetli bir nazım tekniği vardır. İnce bir lirizm his edilir, en titiz şairlerin dahi bu iki zümrenin eserlerine kıyaslanamaz. Bu hususta sayısız misal vermek mümkündür.

Köğengin illerinde:

Çimendim göllerinde

İlk düğme olaydım

O yârın kollarında

Dağda düman yeri var

Kaşda kemân yeri var

Çöz göğsün düğmesini

Sende gûman yeri var

Alma yanı... Alma yanı

Kızarmış alma yanı

Nasıl kabre koyarlar

Muradın almayarı

Türkülerde terlip:

Edebiyat kitaplarında eskidenberi gördük: Manilerde ilk iki mısra, üçüncü ve dördüncü mısraı beslemek, kafiye hazırlamak için söylenir. Bu ilk iki mısra da, hiç bir manâ kuvvetli ve şiir kabiliyeti yoktur, denilirdi.

Bu hüküm tamamen nazari, ve tahminî müstenid, mahalli tetkikten uzak bir hükümdür.

Bilâkis ilk iki mısra, şaire, türküyü yapmak için heyecan veren, hâlini, rûhâllin, estetik sembolü olarak tertip edilmiştir. Üçüncü ve dördüncü mısralar, heyecan kaynağını sevk ettiği hissi unsurları taşır, ve şair evvelâ son iki mısraı değil, bilâkis ilk iki mısraı yapmış, sonradan buna kendisinin his ve heyecan ifadesi olan, son mısraları eklemiştir.

Türküler bir bütündür; başlı başına bir estetik eserdir, onda bir hazin vakâın, bir derin heyecanın şiiriyeti saklıdır. Münferid maniler değildir. Maniler ise, kürsü başlarında, ocağ kenarlarında, mani söyleyen köca karıların düzdükleri, birer tekefleme, birer taşlamadır ancak. Mizahî, veya kinayeli sözlerden ibaretir.

Fakat türküler böyle değil, bir his ve heyecan tarifi için hazinesi, bir iştiyak ve izd eseridir.

Duyulan bu iştiyak ve izdirap, türkünün çıkmasına sâik olan vakâya tamamen uygun olmayan bir şâyandan da doğma olabilir. Yeter ki, bu hazin şâyâ, ruhu alevlendirmiş olsun.

Artık özlenen türkü, yakılacak, güfte örtülüp, beste bağlanacaktır.

Elazığ ve çevresindeki türkülerin çıkışında, diğer yerlere nazaran, bir hususiyet vardır. Gerek güfte ve gerekse beste, bir derneğin mahsulüdür.

Ve bu dernekler de, taassubun baskısı altında kıvranan yosma kadınlardan müteşekkildir. Ananevi telkinlerin, ruh serbestliği üzerindeki tahdidî tesiri, türkülere, çırpınan bir kuş heleceni katar. Türkülerimizin bu kadar içli olmasında, bu manevî tehdidin de büyük tesiri vardır. Bahs ettiğimiz dernek, hisde, ve heyecanda yoldaş kadınların, mânevi topluluğudur. Güfte hazırlarken, asıl güfneyi dizmek isteyen, buluşlarını ve sezislerini arkadaşlarına söyler, onlar bunu bazan tamamı, bazan tashih ederler. Bu birlikte titiz çalışma, ortaya en müstesna eserler verir. Tabii evvelce söylenmiş türkü güftelerinden faydalanma ihmal edilmediği gibi, bazan, heyecanlarının tam ifadesi ise, evvelce söylenmiş bir mısra veya beyt aynen de alınabilir.

Türkü yakan derneğin mensupları, rast gele kadınlar da değildir. Zamânla ruhları gelişmiş ve incelmis, edebî bir zevke, estetik bir sevk sahipleri. Düğünlerde, eğlence meclislerinde, eğlence için baş rolü alan bu ince yosmalar, mahalli dilin en pürüzsüzünü, en temizini kullanırlar. Hatta İstanbul telâffuz tarzlarını dahi, kullanmağı ihmal etmezler.

Meselâ: (Köğengin yazıları: Otlı kuzuları) diyecek yerde, İstanbul telâffuzuna uyarak (otluyor kuzuları) demeyi tercih etmişlerdir.

Harput şivesi; Şark bölgesinde, mahalli tabirle (en kırık dil) olarak anılır. Diyarbakır, Palu, Çermik ve sair civar vilâyet ve kazalar, bu şive inceliğinde (Harput'u, İstanbul'a kıyas ederler.

Gerçekten öyledir, çünkü diğer yerlerde (değil), (değül) diye telâffuz edilen kelime. Elazığda (del) diye telâffuz edilir. (Öyle del mi gakoş) diye konuşulur.

Bu mukayeseyi daha geniş ölçüde yaparsak, şivede incelik daha bariz olarak anlaşılır:

Meselâ, gelmek maşdarından (geliyor musun) sıygasını, Karadenizliler (geliy müsun) (celiy müsun); Aydınlılar: (Geliyo mun); Kayserililer: (Geliyongü), Erzurumlular ise (gelirsen mi) diye telâffuz ederler.

Elazığ ve havâlisinde ise (Geli misin) diye

telâffuz olunur. Bu telâffuz tarzlarından en munisi, herhalde Elazığdaki telâffuz şekli olacaktır.

Elazığın sözlü folklorundaki nazım şekilleri ve kullanılan vezinler dahi özel bir mahiyet taşır.

Zira hece vezninde hemen hiç kullanılmayan vezinler, Elazığ folklorunda kullanılmıştır. Ve bu vezinler, türkünün mevzu ve mahiyetine göre gayet mâhîrane seçilmiştir. Meselâ:

Bu dere başdan başa ayvalı baş

Ayvalar sararıyor dön geri bah

İlerin yarı (de) bile vah bize vah

Ne yaman öğretmişler şu bülbülü

Her seher gelir sorar goneca güllü

Türküstündeki vezin; hece vezninde hemen hemen hiç kullanılmamıştır. Bu türkünün nazım şekli, kafiye tertibi ve sırası bir hususiyet taşır; kafiye olan kelimelerin (bağ), (bah) ve (vah) olarak seçilmesi, kulağı monoton seslerden kurtarmak içindir. Esasen halk şiirinde, yarım kafiye kullanılması, kanaatime göre, kafiye darlığından ziyade, ahenk zaruretindedir. Halk musikisinde ve edebiyatında, daima monotonluktan sakınılmış ve kaçınılmıştır. Elazığ ve havâlisi, bu hususta en ileride gelir.

Türkülerin mânevi mühtevası:

Sonra şiirin mühtevası, hepsinden fazla dikkati çeker.

Sevilmesine doyulmayan terk edisi, mevsimin hazin renkleri, ve mahalli hususiyetlerin tersini ile, ifade edilmesindeki senbolik eda, başarılması en güç bir muvaffakiyetin eseri-dir.

Hele bestenin, bu güfteye bütün ruh ihtisası ile uygunluğu şüphesiz ayrı bir mâhtaziyettir.

Mühtevanın bu kadar derin ve ince oluşu, türkünün çıkmasına sâik olan vak'anın hususiyeti ve o vak'ayı duyan ve duyuran üzerindeki muhteviyatı saran ve sarsan bitmez tükenmez tesiridir.

Elazığ folkloru, teessürün değil, sırf tabasürün eseridir.

Ağır havalara, ve erkek oyun havâlerine gelince; bunlar, Harputun tarihî devrelerinde düzenli faaliyetde bulunan (Mehter-hane) de yer almış sazların ve sazencelerin içledikleri; ve halkın kabramanlık his ve hareketlerinin ifadesi olan nağmelerin bize intikal etmiş örnekleridir.

Fikret MEMİŞOĞLU

D Ü N Y A V E A H R E T İ Ç İ N

Yazan: Konyalı Âşık Mehmet YAKICI

Su dünyayı devran etsem
Acep halim soran var mı
Savurup ta harman etsem
Denesini veren var mı
Derde şifa şarabım ben
Yıkılmış bir harabım ben
Ayaklarda sürabım ben
Eğilip te gören var mı
Yağın erir tavadadır
Gizli kuşlar yuvadadır
Burunları havadadır
Öyle alıhap yaran var mı
Nedir derdin soran yoktur
Ne derdimi bilir doktor
Çeker isen efa çöktür
Acep derman veren var mı
Dünya muradına ırmem,
Gece gündüz uyku görmem,
Dünyanın zevkini sürmem,
Acep başka süren var mı,
Nedir çektiçeğim zahmet
Heptisinde var bir hikmet,
Mevlâ verir glünde kısmet,
Acından hiç ölen var mı?
Kahbe dünyaya aldandım,
Şeytanın sözüne kandım,
Bu dünyayı bâkî sandım,
Acep bâkî kalan var mı?

KURAKLIK DESTANI

Dokuzyüz kırk dokuz geldi bir kurak,
Bilmedi ekinler, aldı bir merak...
Yeni sene harman ıraktır ırak,
Bulursun harmanı, dur, yavaş yavaş..
Verdiler ekini döğer-bişere,
Kaldırdı harmanı girdi içere,
Sattı buğdayını hemen geçere,
Ararsın o günü, sen, yavaş yavaş..
Yaktılar sapını, ittiler zarar,
Şimdi mallarına hep saman arar..
Bu sene ekinler, ne işe yarar?
Bulursun samanı, dur, yavaş yavaş..
Ağhyor, reçberin hiç yüzü gülmez,
Çok bise buğdayın kıymetini bilmez,
Öyle bir seneler bir daha gelmez,
Ararsın o günü, sen, yavaş yavaş..
Reçberler uğradı gayri nazara,
Hayvanı döktükler bütüp pazara,
Ekini bîmniyen girsin mezara,
Girersin mezara, dur, yavaş yavaş..

Anan, baban nere gitti?
Yaşın yetmiş işin bitti!
Şeytan bize neler etti,
Sözüne uymayan var mı?

Uyma şeytanın sözüne,
Gırma anların gözüne,
Sürmü verme il kızına,
Sen gibi hiç veren var mı?
Dünya bir gün başına dar,
Yarın ruzi kıyamet var,
Şeytana bir uyan aşılar,
Ağlamayıp gülen var mı?

Sıral, Mizan kurulacak,
Günah, sevap tartılacak,
Acep kim var kurtulacak,
Bunu hiç bir bilen var mı?
Budur, bize büyük keder,
Böyle ise eğer kader,
Zebâniler ahr gider,
Cehenneme giren var mı?

Mevlâ Mü'minleri yakmaz,
Kusuruna aslâ bakmaz,
Mü'min Cennetinden çıkmaz,
Cennetten hiç çıkan var mı?
Aldattın sen yalan dünya,
Âşık Mehmet bizim künya,
Memleketim yeşil Konya,
Başka yerde bilen var mı?

KURAKLIK DESTANI

Ova köyü susuz, hemen ağlasın;
Mütahhid kanalla gönül eğlesin,
Hükümet, buna bir karar bağlasın,
Sularsın ekini, dur, yavaş yavaş..
Ben bilirim mütahhidin huyunu,
Bu adamın karnında çok oyunu,
Vermediler gönellerin suyunu,
Bu sene sulatsın, dur, yavaş yavaş..
Buğday pazarını pek dadi kaçtı,
Adana buğdayı geldi ulaştı,
Yaşasın valimiz, önüne geçti,
Düzeltir bu işler, dur, yavaş yavaş..
Ulaştı milletin Ofis canına,
Vali beyin böyle düşer şamına..
Geleli varmadım ben hiç yanına,
İster ise varırız, biz, yavaş yavaş..
Susuz koyman bu sene siz hostanı,
İhya edin gayri bu Türkistanı,
Âşık Mehmet yazar böyle destanı,
Dinletir âleme hem yavaş yavaş..

İncelemeler:

Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler

— 3 —

Yazan: Naci KUM

Mustafa dayıya, hangi yaylalara götüğünü sorduğumuzda O:

— Bir yanı Berit, bir yanı Cerit... Aladağ arasında neresi kopak otlu ise oraya göçeriz. Belli, güllü bir yaylamız yok... Cevabını verdi. Ve bir hikâye tutturdu:

ÇATAL YÜREKLİ ZEYBEK ÇAKIRCALI

Eskiden Çakıcı efe vardı. Bunlar, bir köyün kıyısına gelmişler de otururlarmış. O köyden birez kadınlar odun etmeğe dışarı çıkmışlar, kızın biri keklük gibi gülmüş. Tak, tak, tak.. deye.. Yanlarına bir koca nene de gelmiş.

Koca nene —A kız ne kadar bek gülüyor-sun, seni çakıcı duyar da kaçırır demiş.

Kız— Hiç adam baesinat kaçırır mı ola? Çakıcı benim gardaşım deye bekeçe cevap vermiş.. çakıcı bunu duymuş gelmiş:

Çakıcı— Sen beni gardaş edindin, dünya ve âhiret bacımsın, demiş. Belinden kemeri çekmiş, ağzına Feraber girmiş: ure doluymuş; bunları kublat - kulplat - boğazından, göbeğinin ehse göğüne kadak dak, boğazından salta.. demiş. Çakıcının aslı Bulramlı yürüğü idi. Bir de deyzesinin oğlu Gameli varmış. Bu adam bir gün çakıcı hakkında:

— Bizim şışeettiğimiz kazık —yani sıvrılı-tiğimiz kazık— gıcımıza gitti? demiş. Çakıcı bu-nu duyunca deyeze oğlunu tutmuş, boğazlamış. Bunun açısıle Gameli'nin anası şu ağıdı söy-lemiş:

Boz dağdan göçemedim..
Alaşçerin kuyusundan bir filcan içemedim
Küçüklü efe ilen büyük efenin
gürşununu birbirinden seçemedim
Ağlama anam, ağlama sümbül direkli
Beni vuran da deyzem oğlu Çakırcalı zeybek
Çatal yürekli

İşte buncağız hatırmada kalmasın..

Mustafa dayının perakende sözlerinden:

•Ocak evi, demek, kök aile ocağı demektir. Atadan, babadan kalma yurd bekeçisi olan oğul o evde, o çadırda oturur. Burada at takımı, şa-jah, Çivde, K... takımı ocak evinde gelir, me-rese gidilmez.

•Bizlerde besik olmaz. Olmayınca da çocuk-larımızın kafası beşiğe yatmadığından, sıvrice

olur. Ense kökümüz tüm durur. Yürüklük bun-dan belli olur. Biz keçeğe belleniriz..

•Ağustosta küçük bir yıldız-yıldız.. doğar, (Cuyruk) deriz. Eger o doğmasa dünya ataş-lanmış.. (Bu yıldız, 23 Ağustosta doğan sü-nbüle burcudur).

Eskiden meimeketimize Ermeni, Urum var-dı. Bunlar, çadırlara, obalara kadar gelirler. Bezirgenlik yaparlardı pırtı malt atarlardı. Çadırlardan yağ, peynir, kıl, yün, davar toplar satarlardı zengin olurlardı. Hele şükür, şindik bunların köküne gran girdi, Kemâl paşa hep-sini bağımızdan defetti. Biz bunlara Ellik gâ-vuru derdik. Hele şükür, Moskof'a ne oluyor ki, usaklar. Gine baş mı galdırıyo.. ne? Kör ayı.. Heddini bildiririz. Elimallah, Türkün ayrıntı gabarmaya görsün..

Mustafa dayı ile böyle hoş beş ederken ev sahibi olan ocak oğulları bize öğle yemeği ik-ram ettiler. Vaktimiz daraldığından yemeği mü-teakip kendilerinden müsaade alıp kalkdık. Halbuki harem tarafında kahve pişiriliyormuş. Bize kapıdan çıkmadan kahveyi getirdiler Doğ-rusu bizi mahcup ettiler. Fakat gün görmüş kart yiğit Mustafa dayı şu yanı kırık lâl, ile bize iyi bir ders verdi. Bakınız.

Mustafa dayı:

— Evlâtlar dedi, misafir bir eve konunca ev sahibine üç kazık kakarmış: İkin oturup ta bir hoş geldin kahvesini getirince, ev sahibinden birinci gazık çıkarmış; Yemeği yedirince ikinci gazık çıkarmış; galkop gidince üçüncü sırada ev sa-hibinin sunduğu kahve ile üçüncü gazıktan da gartulur, kazıklar misafire kalırmış.

Ne güzel ders, değil mi? Yürük deyiş te geç-miyelim. İşte bunlardaki manevi kültür.

G—Bu, Çanlı köyünde ziyaret ettiğimiz eve hâfif sakalı ve ilk bakışta yürük olduğu an-laşılan 55 yaşında, fakat çok genç görünen bir konuk geldi. Hoş beşten sonra, Hasan Aydın a-dında, aslı Bahşış aşiretinden 1310 doğumlu ve Kayseri ilinin Pınarbaşı ilçesinin Açın köyün-den olduğunu söyledi. Hasan Aydın azbuçuk kur'an yazısı okuyabiliyordu, fakat iyi bir halk şairidir. Aşağıdaki deyişleri kendisindedir:

«ISSİZ YAYLALAR»

Ne güz gelirdi de baharın yazın
Güzel kokardı da gülün neğlisin,
Gezer sallanırdı gelinlik gızın,
Yaylam sana konan iller nicoldu

Ezel belik belik gonardı obalar,
Ağzını yığıt yığıt yanın şam'alar
Al gaytanlı çağsırlı beyler ağalar
Nakarat...

Ezel kesilirdi gurban olurdu düşünün
Sineme vurdular odlu -ateşli- düşünüm
Eski zaman çok hörmetli o günüm
Nakarat...

Garıp garıp öterdi yayla guşların
Bahtı-moldu pıparların daşların
Ezel eğim eğim gelirdi göçlerin
Nakarat...

Yaylanın başı algayak otlar
İçinde yaylırdı küheylan atlar
Elleri bogum gargılı babayığıtlar
Nakarat...

Der Hasanın yaz gış garın yaylan başında
Ağca sürüler yaylırdı yanı başında
Bir suatın kaldı toprağında taşında
Yaylam sana gonan iller nicoldu

«İSTEK»

Okusam yazsam da bir âlim olsam
Kadir Mevlâm ağatımsa bir karar gülsam
Nasib olsa ombeşinde bir dilber alsam
Ayırdolmaz idi güzelin yaşı yaşımın

Bir oğlum olsa da gönülcüğüm eglense
On beşinc girse de belim bağlansa
Ağır mençilliste ismi söylense
Gam gasavet kalmaz dağılırdı başımdan

Çalışsam kazansam da gararın buldursam
Çivde urba alsam da yavıyı güldürsem
Bir yeğin atını olsa da ben yarımı bindirsem
Koyvermezdim onu gayi peşimden

Big opak yaksam da çivde gazan attırsam
Bir çift gelinim olsa da ikisine tıltırsam
Hayır hasanat çeşme köprü yaptırsam
İlle yoktur gayri benim işimden.

Der Hasanım bir küheylanım olsa tıylatsam
Aydan gelsem torunuma bağlatsam

Bir çift şahân'ım olsa sarıp kayada aylatsam
Deyecek yoktur şahânımda kuşumda

«TANRIDAN DİLEK»

Öldürme yaradan öldürme gurbette mundar
Ölmeden yanına -Yasin-i gönder
Şu atının başını silaya dönder
Aman gurbet ilde öldürme tanrım

Uçur yaradanım uçur
Cennette üç ırmak var üçünden de içir
Bir gecede yedi dağları geçir
Dostumu ağ-atıp düşmanımı güldürme tanrım

Dell gönül geldi naçar
Nasib alanlar da hak badesinden içer
Lele-Lâle- zümbül çiçeğin açar
Lelemi, zümbülümü soldurma tanrım

Ne çıkar ağlayıp gülmeden
Ben de osandım gurbet ilde dağalamp dol-
madan

Vadem yetip ölmeden
Aklını başımdan kaldırma tanrım

Der Hasanım gönül ne iş başında
Gündüz hayalında gece düşünde
Nice dostlar gezer yanı başında
Şu düşmana ha imi bildirme tanrım

«AH FAKIRLIK»

Ağır mençilliste her sözlerim ar
Yalancı dünyede genç ölür mü zor
Şu fanî dünyenin üç şavkı var
Biri ay, biri gün birisi nedir?

Bu dünyanın safası ne ilen gelir geçer
Oturur zenginler ser yetin saçar
Aşıklar aşkın dolusun içer
Vardığı hanede oturduğı sedir

Dell gönül kaldı naçar
Nasip olanlar hak badesinden içer
Uruh kabz olur kul kefin biçer
Fani dünyede galmamış giymet gadir

Bir çift cevap desem aliet guşuna
Şahin guşlar yavru a'maz peşine
Bir yığıt te düşünmez ise eşine,
Onun derdi, aşığı çok söyletir.

Der Hasanım şu gurbette özensem
Ağırınca lileleri kazansam
Çuha geysem sırmalara bezensem
Şu fakirlik çok yığıt ağladır

(Devam edecek)
Naci KUM

Zile'den Notlar:

At Hakkında Bir Araştırma

- 1 -

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Türk varlığının başlangıcından itibaren ata bağlanmış, bütün ömrü boyunca atını en yakın yardımcısı yapmıştır. Büyük muhacretlerde asrilerce atının sırtında yeryüzünün her tarafına yayılmış, cihanı titreten akın ve savaşlarında kendi kahramanlığı kadar atına güvenerek düşmanlarına aman vermemiştir. Hükûta at, Türk kavminin en küçük günlük hayatına karışmış mutlu bir hayvan olarak görülmektedir.

Bu itibarla en eski devirlerden başlayarak ata ait bilgi bahsinde diğer kavimlerden üstünlük temin etmiştir. Atın diğer hususlara ait bilgileri yanında bir de âdeta (at sevgisi edebiyatı) meydana getirmiştir denebilir. Atasözü mahiyetinde olan:

Tarlanın ufak taşısı,
Atın koyun başlısı (veya öküz başlısı)
Kadının uzun saçlısı... makbuldür.

Manzum deyişi, toprak ve kadın yanında ata verilen önemi belirtir. Aynı mahiyette olan şu söz de kayda değer; Üç şey emanete verilmez: At, avrat, silah.

Zile'de tesbit ettiğim at için söylenmiş koşmalardan birkaç dörtlük kaydediyorum:

Kır atı besledim körpe,
Haykıranda çıkar sarpa,
Her konaқта beş taş arpa,
İpek torbaya zalındır (zalıñ=değer)

Kır ata haça bçenler, (haça=eğer)
Üstünde yelken açanlar, (yelken=bayrak)
Üstünde şarap içenler,
Sarhoş sarhoş yürür mü?

Canım kır at, gözüm kır at,
Seni bincen ahır muraç,
Her yanında çift kanat,
Uçup uçup gidersin.

İnişe inende keklik sekişli,
Yokuşa dönende taysan büküşlü,
Tavus kuşu gibi üstü nakışlı,
Alma gözlü, kız cilveli kır atın.
Dört değil, beşdir yaşı,
Büyüktür göydesi, küçüktür başı,
Sifistre beğinde bunun kardaşı,
Alma gözlü, kız cilveli kır atın.

Yukarıdaki parçalar mahalli olduğu için kayde-

didi. Yoksa saz şairlerinin at hakkında yazmış yüzlerce deyişleri vardı.

Ayrıca halk arasında muhtelif azalarının durumuna göre güzellik ve kıymet değeri vardır. Baş hakkında: Yüzün ortasında yukarıdan aşağı beyaz parçaya (Pehlivan nişanı) denir. Amı yumru olursa (Koc kafah) denir. İki gözünün orta yukarısında bir çukurluk olur. Bu hayvanın yüzüne bir yavurlaklık verir. Buna (Mihrap) denir. Baş etsiz, göçler çukurda olursa buna (Kuru kafa) denir. Makbul atlarda kulaklar ufak ve dik, uçları badem gibi kıvrık olur. Kulak uzun ve büyük ve iki kulak arası çok açık olursa buna (Golgeç) veya (Zobru) denir. Böyle atlar makbul sayılmaz. Güzel de değildir. Makbul atın göydesi büyük, başı küçük, bacakları uzun ve ince olur. Yavurlak başlı hayvanlar makbul sayılmaz. Bunu belirten bir ata sözü vardır: Kedi başlı at, kötü başlı at.

At renkleri yağız, doru, kestane doru, kır, kula, al, karyagdı adlarını alır. Yağız simsiyahtır. İyi yağız bir hayvanın altında ve bacağında beyaz bir nişan olur.

Doru kırmızıya yakın bir renktir. Bu rengin makbul olması için kıvrık tüy bulunmamasıdır. Yalnız omuz başlarında kıvrık tüy bulunmalıdır. Bu kıvrık tüylere (selvi) denir. Özenğin değdiği yerde kıvrık tüy olması iyidir. Böyle hayvanlar (yöğrük) olur. Bu renkteki hayvanların ayaklarında beyaz renk bulunması değerini düşürür.

Kır, beyaz renk üzerinde siyah benekler olur. Kıymetli kırda bakla bakla siyahlar olur. Bu renkte hayvanın üzengi değen yerinde kıvrık tüy olursa çok makbuldür. Buna (kanat) denir. Beyaz üzerinde benekler olursa (demir kır) denir. Pek makbuldür.

Kula, sarı ile kırmızının karışığı bir renktir. Bu renk hayvanların bacaklarının aşkıtan aşağısı ile kuyruğu siyah olursa güzeldir.

Al, bu renk atın üç ayağı (sekülü) yani aşık kemiğinden aşağısı beyaz olmalıdır. Bir de altında beyaz olması değerini artırır. Bu beyazlık alt dudaja geçerse makbul değildir.

Hiç makbul sayılmayan haller de şunlardır: Önde sağ ve arka ayaklarda beyaz olursa (çapraz) denir. Bu hal aynı zamanda uşursuz sa-

ylir. Peygamber Efendimiz böyle olan atlara binmemiştir. Böyle atın bir tarafı (sekülü) olursa bir şey değildir. Kalçada, kuyruğa yakın yerde kıvrık tüyler olursa (Puşt nişanı) adını alır. Bu hal bütün renklerde makbul sayılmaz. Dizden aşağıda kıvrık tüy makbul sayılmaz. Buna (Kabul mevî) denir.

Hastalıklar ve tedavileri: At hastalıklarında en mühim yeri (Dağlama)dır. Buna (Dağ) da denir. Dağlama, kızgın bir demir parçasını hastalığın bulunduğu yaranın üzerine ve etrafına basmak suretiyle yapılan bir nevi dezenfeksiyondur. Dağlamanın mazisinin çok eski devirlere kadar gittiği hakkında Prof. Hilmi Dilikmenin (Veteriner hekimliği tarihi) aklı eserinde şöyle denilmektedir:

“Çok eski devirlerde Şamanlar, ateşin, insan ve hayvanları hastalıklardan ve dolayısıyla birlik(1) den muhafaza ettiğine kani idiler. Bir çok esyayı ateşten geçirmek suretiyle bu günkü dezenfeksiyonu tatbik ettikleri nazarı dik kate alınırsa hastalıklardan bulaşma vaki olaçağını da bildikleri anlaşılır.

Sivrisineklerle, sineklere ve hastalıklara karşı yapılan bu (zaruret ateşi) İç Asya çobanları çevresi içinde tamamen dünyevi bir korunma tedbiridir. Halbuki bu Endocermen kavimlerde tamamıyla dini-sihri bir şekilde tahvil edilmiş ve o suretle tefsir edilmiştir.

Divan-ı Lügat-it-Türk’de dağlama suretile tedavi edilen (Cıday) adı verilen hastalıktan bahsedilmiştir.

Görülüyor ki, gerek pek eski devirlerde, şamanlarda ve gerekse Divan’da dağlama yolu ile hayvan tedavi etmek usulü vardır. Bugün Anadolu’nun hemen her yerinde bunun izleri ne tesadüf edilir. Dağlama, aynı suretle insanlarda yılan ve kuduz hayvan tarafından ısırılan yerlere, frengi ve diğer müzmin hastalıklardan korunma tedbiri olmak üzere vücudun

(1) Erlik: Hastalığı ve ölümü getiren kötü ruhların başı, büyüğü.

muhtelif yerlerine dağlama tatbik edilir.

Atlara, şu hastalıklara karşı dağlama yapılır:

Doğuca: Bu hastalığa yakalanan hayvan kazık gibi kalır, hareket edemez. Hayvan yem yemez. Üçer defa gözlerinin önüne, ayaklarına ve kulağın dibine dağ yapılır. Bu dağlamada geç kalmamak lazımdır. Aksi halde dişi kitle-nir ve ölür. Dağladıktan sonra hayvanın sırtını sıcak tutmak lazımdır.

İç solluğu: Hayvan etrafında dönerek yere düşer. Tedavi için göz önüne, kulak arkasına ve ayak dışlarına dağ yapılır.

Yumuz Başı: Kulağın ön tarafında önce ceviz kadar bir şişkinlik peyda olur, bilâhare sür-ate büyümeğe başlar. Şişler dağlanır. Şişler kık tarafında olursa buna (çıkma) denir. Böyle olunca dağlanmaz. Yumuşak bir yerinden sivri ve kızdırılmış demirle delinir ve bağlanır. Divan’da, boğaz altında şişlerle meydana gelen hastalığa (Sakan) denilmektedir.

Baga: Ayakların ön üstünde olur. Dağlanırsa iyi olur.

Aşıkbaş: Arka ayak sivri yerinde (aşık) bir şiş olur. Kızgın demirle delinir ve etrafı dağlanır.

Ayak’ara su inmesi: Dizlere su inmesidir. Dizler dağlanır.

Y A R M A

Divan’daki hastalıkların tedavileri arasında yarayı yararak tedavi edilen bir hastalık ta vardır. Bu hastalığın adı (Etilgen) olup bir nevi bez hastalığıdır. Bizim tesbit ettiğimiz hastalıklar arasında bezlerden meydana gelenler şunlardır:

Çonk: Hayvan yem yemez olur. Tedavi için bıçağın keskin tarafı yukarı gelmek üzere alın üç, beş defa çizilir. Kan akmazsa hastalık (Çong) değildir. Şurasını da kaydedelim ki, insanlara mahsus olan sarılık hastalığında alın aynı suretle çizilerek tedavi edilir.

Cahit ÖZTELLİ

Herkes memnun ve hayrette!!
ÜNİVERSAL Traş Bıçağını
 kullananlar, onu bir daha terk
 edemiyor
ÜNİVERSAL.. ÜNİVERSAL..
 Bir defa tecrübe etmek kâfidir
 Halis İsvec celiğinden
 PLATİNE

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.

Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul

Basıldığı yer: M. S I R A L A R Matbaası